

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО, ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО, РЕСТАВРАЦІЯ

УДК 75.044 (477)

Цитування:

Денисюк Ж. З. Стилiстика кубiзму у творчостi українського художника-баталiста Леонiда Перфецького. *Вiсник Нацiональної академiї керiвних кадрiв культури i мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 4. С. 51–59.

Denysiyuk Zh. (2023). The Style of Cubism in the Works of the Ukrainian Battalistic Artist Leonid Perfetsky. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 51–59 [in Ukrainian].

*Денисюк Жанна Захарiвна,
доктор культурологiї, доцент,
в.о. проректора з наукової роботи
та мiжнародних зв'язкiв
Нацiональної академiї керiвних кадрiв
культури i мистецтв*

<https://orcid.org/0000-0003-0833-2993>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/G-9549-2019>

СТИЛІСТИКА КУБІЗМУ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА-БАТАЛІСТА ЛЕОНІДА ПЕРФЕЦЬКОГО

Мета роботи – дослідити вплив художніх течій модернізму, зокрема кубізму у творчості українського художника-баталіста Л. Перфецького, проаналізувавши художню манеру та відповідність інтерпретації історичних подій. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосування сукупності методів: загальнотеоретичних – аналіз, систематизація, узагальнення досліджуваних джерел; історико-ретроспективний – для вивчення етапів художньої творчості та робіт художника; мистецтвознавчий – для аналізу загальної творчої стилістики й художньої манери митця. **Наукова новизна** роботи полягає в узагальненні та систематизації творчої спадщини Л. Перфецького в царині батального живопису, який яскраво відображає добу збройної боротьби українців за незалежність початку ХХ ст.; також акцентовано на взаємозв'язку безпосередньої участі самого художника в бойових діях та його служби в лавах Армії УНР з подальшою творчою діяльністю, що вплинуло на формування оригінального стилю художника в поєднанні зі стилістикою кубізму та іншими модерністичними шуканнями. **Висновки.** У результаті проведеного дослідження встановлено, що попри втрату частково спадщини митця, ті роботи, що збереглися, свідчать про непересічний талант і художню оригінальність митця, який був свідком реальних подій і майстерно все те втілював у художніх роботах. Л. Перфецький ввійшов до когорти українських художників-баталістів та на високому художньому рівні зумів відтворити одні з найскладніших періодів української історії, що підкріплюються його особистісним поглядом на ці події як безпосереднього учасника. Окрім цього, з мистецької точки зору твори Л.Перфецького позначені художніми звертаннями та пошуками серед модерністичних європейських течій кубізму, що постійно знаходило відображення у підвищеній експресії і динаміці картин. Все це наповнює їх зміст його робіт реалізмом, здатним донести правдивість побаченого крізь багато десятиліть.

Ключові слова: Л. Перфецький, визвольні змагання, збройна боротьба, українське військо, батальний живопис, кубізм, модерністичні течії, художні роботи.

Denysiyuk Zhanna, D.Sc. in Cultural Studies, Acting Vice-Rector for Scientific Work and International Relations, National Academy of Culture and Arts Management

The Style of Cubism in the Works of the Ukrainian Battalistic Artist Leonid Perfetsky

The purpose of the work is to investigate the influence of modernism artistic currents, in particular cubism, in the work of the Ukrainian battle artist L. Perfetskyi, analysing the artistic manner and the relevance of the interpretation of historical events. **The research methodology** is based on the application of a set of methods: general theoretical – analysis, systematisation, generalisation of the researched sources; historical-retrospective – for studying the stages of artistic creativity and works of the artist; art critic – for the analysis of the general creative style and artistic manner of the artist. **The scientific novelty** of the work lies in the generalisation and systematisation of the creative heritage of L. Perfetskyi in the realm of battle painting, which vividly reflects the days of the armed struggle of Ukrainians for independence at the beginning of the 20th century; attention is also focused on the relationship between the direct participation of the artist himself in combat operations and his service in the ranks of the Army of the Ukrainian People's Republic with subsequent creative activity, which influenced the formation of the artist's original style in combination with the stylistics of cubism and other modernist searches. **Conclusions.** As a result of the conducted research, it was

established that despite the partial loss of the artist's heritage, those works that have survived testify to the unparalleled talent and artistic originality of the artist, who was a witness of real events and masterfully embodied all that in artistic works. L. Perfetsky joined the cohort of Ukrainian combat artists and at a high artistic level managed to recreate some of the most difficult periods of Ukrainian history, which is supported by his personal view of these events as a direct participant. In addition, from an artistic point of view, the works of L. Perfetskyi are marked by artistic appeals and searches among the modernist European currents of cubism, which was constantly reflected in the increased expression and dynamics of the paintings. All this fills the content of his works with realism, capable of conveying the truth of what has been seen through many decades.

Keywords: L. Perfetskyi, liberation contests, armed struggle, Ukrainian army, battle painting, cubism, modernist currents, works of art.

Актуальність теми дослідження. У вивченні перебігу подій однієї з найважливіших і найтрагічніших сторінок вітчизняної історії – доби Визвольних змагань 1917–1921 рр. рівноважливе значення мають як архівні матеріали та документи, так і свідчення, закарбовані в мистецьких творах очевидців та учасників тогочасних подій, які спроможні передати історичну атмосферу напруги того часу, а також зафіксувати достовірність тих чи інших фактів, дії історичних персон. Це є важливим доповненням для дослідників у вигляді розширеного неупередженого погляду на події столітньої давнини та, водночас, слугує історико-культурним джерелом осмислення передумов розгортання української збройної боротьби за державну незалежність початку ХХ ст.

У цьому зв'язку беззаперечно значення має звернення до творчості не заслужено забутого українського художника-баталіста Леоніда Перфецького (1901–1977), який, окрім того, що сам був безпосереднім учасником збройних революційних подій, талановито їх відтворив у своїх роботах. Служба у лавах Армії УНР, а згодом у 1940-ві рр. – у дивізії «Галичина» сформувала в Л. Перфецького як свідомого прихильника української національної ідеї власний погляд на події доби Визвольних змагань, особливо при перебуванні в безпосередній близькості до українських військових керманів, генералітету, що на той час визначали стратегію і тактику збройної боротьби. Головні «тези історичної достовірності» й «атмосферність» робіт Л. Перфецького відрізняють їх від пропагандивних робіт радянських баталістів та окремої навмисної «парадності» у відтворенні героїчних подій часів козаччини.

Творчий шлях митця складається з різних періодів, як-от львівсько-краківського, паризького, які позначені пошуками нових художніх прийомів і манери живопису, Л. Перфецький активно цікавився новітніми модерними стилями, зокрема кубізмом, що також знайшло відбиття у творчості художника.

У пошуках сприятливих умов життя 1954 р. Л. Перфецький емігрував до Канади, де продовжував працювати вже на ниві створення релігійних сюжетів та церковних розписів. Проте спадщина митця, яка все ж засвідчує важливе місце в його творчості батальних робіт, потребує виваженого дослідження, особливо в мистецько-історичному ракурсі.

Аналіз досліджень і публікацій. На жаль, на сьогодні бракує наукових робіт, які б цілісно висвітлювали життєвий і творчий шлях художника Л. Перфецького. Серед окремих робіт, присвячених митцеві, варто зазначити монографію-альбом за редакцією С. Гординського [11], яку видала Українська вільна академія наук у США. Побіжно торкалися творчості та окремих робіт художника у своїх наукових розвідках І. Кедрин [7], М. Островерха [14], Н. Петрик [15], О. Скус [16]. У контексті вивчення українського живопису митців діаспори про Л. Перфецького згадували М. Климчак [8], Л. Крайлюк [10], І. Мацишина [12], Н. Миськів [13]; про Л. Перфецького як про автора українського повстанського коміксу говорить у своєму дослідженні Н. Космацька [9]. Також слід вказати на окремі публікації, авторами яких є Т. Балда [1], Б. Ворон [3].

Мета роботи – дослідити вплив художніх течій модернізму, зокрема кубізму у творчості українського художника-баталіста Л. Перфецького, проаналізувавши художню манеру та відповідність інтерпретації історичних подій.

Виклад основного матеріалу. Біографічні відомості про Л. Перфецького засвідчують його народження в 1901 р. у с. Ладижинці на території тодішньої Київської губернії, нині – Черкаської області. Батьки були родом із Західної України, а згодом доля закинула родину до Росії, де Леонід встиг закінчити гімназію в м. Орел та навіть у 1917 р. вступити до московського університету. Вже тоді в нього досить сильно проявився нахил до малювання. Проте вир подій Першої світової війни та революційних переворотів вносив у життя свої корективи, і Леоніда було мобілізовано до

школи прапорщиків у Петергофі, де він і проходив службу. По її закінченні Л. Перфецький отримав військове звання корнета та готувався до від'їзду на фронт. Проте силою обставин сім'я Перфецьких змушена була виїхати до Казані. На той час там було оголошено незалежну від росії Татарську республіку, і юнак відразу вступив до лав її війська, паралельно навчаючись у Казанському університеті. Тривало це недовго і після наступу військ більшовиків та встановлення радянської влади у Татарстані він змушений був повернутися в Україну. На батьківщині він відразу потрапив у вир збройної боротьби проти більшовиків за державну незалежність. Оскільки молода українська армія потребувала людей, Л. Перфецький, маючи військове звання, без роздумів вступив до українського війська. Саме цей досвід згодом став вирішальним у формуванні його як талановитого баталіста, який потім, перебуваючи в таборах інтернованих вояків у Польщі, щоразу повертався думками до пережитого на фронті, у боях, відтворюючи роки тяжкої та запеклої боротьби з ворогами.

Служив він у досить потужних у значенні воєнної підготовки та вишколу військових підрозділах, які неодноразово відзначалися своїми бойовими операціями протягом усього періоду збройної боротьби, та під командуванням таких визначних воєначальників українського війська, як О. Удовиченко, М. Крат, В. Змієнко. Вочевидь, ці особистості тоді справили непересічне враження на молодого художника, що згодом знайшло втілення в його художніх полотнах.

Так, попервах Л. Перфецького було призначено командиром кінної сотні 8-го пішого Чорноморського полку 3-ї Залізної дивізії Армії УНР, якою командував О. Удовиченко. Дивізія була одним з найбоєздатніших підрозділів Армії УНР, який досить вдало проявив себе в ході наступу Дієвої армії в 1919 р. За найзапекліші бої за залізничний вузол Вапнярка, де їм протистояли кінна бригада Г. Котовського та 45-а дивізія радянської армії, дивізія здобула почесне звання «Залізна». Полк Перфецького також відзначився в цих боях, здійснивши низку вдалих операцій. Під час Зимового походу в грудні 1919 року 3-я дивізія разом з іншими частинами Армії УНР вирушила по ворожих тилах Добровольчої армії А. Денікіна, а згодом фактично перепідпорядкована командуванню 6-ї польської армії. Кінна сотня Перфецького згодом була відновлена, і з осені 1920 р. продовжувала брати участь у боях на польсько-

українському фронті біля містечка Лунинець у Білорусі [4, 64].

На основі цієї «військової частини життя» та набутого досвіду Л. Перфецький створив найзначніші роботи батального живопису, що, разом з тим, максимально достовірно передавали події часів визвольної боротьби за незалежність України. Він створив низку картин з бойової історії українського війська, що відтворювали різні важливі й трагічні епізоди боротьби: «6-та Січова стрілецька дивізія в Станіславові. 1919», «Зимовий похід. Атака кінноти», «Здобуття Київського арсеналу. 1918», «Бій з поляками за залізничний двірць у Львові», «Оборона студентським куренем залізничної станції Крути, 29 січня 1918 р.» та ін. [2].

Опинившись у таборі інтернованих у Польщі, у 1921 р. Л. Перфецький переїздить все ж до Львова, де активно продовжує займатися малярством. З 1922 року він брав участь у групових виставках у Львові та Парижі. Також він навчався в мистецькій школі талановитого майстра школи краківського постімперсіонізму О. Новаківського, якого з Польщі було запрошено до Львова, де у 1923 р. за ініціативи митрополита Андрея Шептицького було запропоновано заснувати власну школу. Митрополит Шептицький підтримував цей заклад матеріально, викупивши та передавши для його потреб окремих будинок. Головним завданням школи було формування нової генерації митців, здатних творити національне мистецтво на основі духовних традицій, сполучених зі світовими новаціями.

Проте, маючи потребу більших знань, Л. Перфецький вступив до Краківської академії мистецтв, де навчався до 1925 року в професора С. Дембіцького (1866–1924). Саме там він створює свої перші батальні роботи за сюжетикою визвольних змагань – «Наскок мазепинців», «Батарія в небезпеці». Там же, у Кракові, діяло товариство «Союз українських студентів-емігрантів» (аналогічний осередок був також у Варшаві), яке налічувало близько сотні осіб, до якого долучився і Л. Перфецький. Це давало змогу його членам активно входити до культурно-мистецького життя Польщі того часу, брати участь у громадських заходах, виставках тощо. Серед студентів-художників, що опинилися в польській еміграції, до цього товариства входили також В. Крижанівський, В. Перебийніс, О. Третяків-Сосницький, Ю. Кирінко, О. Стівбуненко, С. Литвиненко.

Значною мірою саме в Кракові Л. Перфецький формується як баталіст і графік, чому сприяло знайомство із відомим польським

баталістом Войцехом Коссаком (1856–1942). Тісними, безперечно, були творчі контакти між польськими й українськими митцями переважно завдяки тогочасному культурно-мистецькому середовищу. Відзначалися, зокрема, своєю активною діяльністю М. Бойчук, О. Новаківський, П. Ковжун, з ініціативи яких було створено Гурток діячів українського мистецтва, до якого увійшли П. Холодний, М. Голубець, О. Кульчицька, Л. Гец та ін. Вони тісно співпрацювали, особливо при організації виставок, з авторитетними митцями О. Куриласом, І. Трушем, А. Манастирським та підтримували зв'язок з художниками українського зарубіжжя [3].

Прагнучи й надалі професійно вдосконалюватися, у 1925 р. Л. Перфецький переїздить до Парижу, де студіює малярство в приватній академії відомого художника-кубіста Андре Лота (1885–1962). Він оселився на Монмартрі та фактично перебував у Франції до початку війни. С. Гординський відзначав, що Андре Лот брав участь у виставках сучасного мистецтва в Українському національному музеї у Львові, де представляв кубістичні твори. Аналізуючи стиль А. Лота та роботи Л. Перфецького, він підкреслював, що ця французька «логіка форм» знаходила відгук серед українців через подібну чуттєвість, «у якому ритмічна гармонія образів виступала головною метою творчого вияву» [11, 10].

Наполегливість у щоденній праці, поєднана з творчими пошуками модерністичних течій, дала можливість Л. Перфецькому створити низку портретів видатних французів. У Франції свої твори він виставляв у престижному Салоні Тюільрі та в приватних галереях, здобув визнання найвибагливішої критики.

Із французького художнього осередку українських художників у 1931 році С. Гординський привіз низку робіт на Першу виставку Асоціації незалежних українських митців (АНУМ) до Львова. Серед заявлених картин були твори О. Грищенко, М. Глущенко, А. Хмелюка, Л. Перфецького та невеликі твори П. Пікассо, А. Дерена, М. Шагала, А. Модільяні, Дж. Северіні та ін. Ця виставка проходила в Національному музеї, і поміж ними була робота Л. Перфецького під назвою «Матрос». Слід зазначити, що українська мистецька спільнота в Парижі на початку 30-х років складалася з близько двох десятків першокласних

художників, які працювали в різних стилях: від реалістів – до кубістів та експресіоністів [2]. Перфецький на той час працював у стилі кубізму й був відомим, насамперед, як високопрофесійний український баталіст.

Перебуваючи у Франції, окрім вдосконалення художньої майстерності, Л. Перфецький активно провадить іншу культурницьку та громадську роботу, зокрема, на громадських засадах працює завідувачем мистецького сектору Української бібліотеки імені Симона Петлюри. Влітку 1937 року він став куратором виставки, присвяченої 250-літтю здобуття гетьманської булави Іваном Мазепою, зорганізованої українською діаспорою. Значна частина експозиції присвячувалася союзу Мазепи з Карлом XII, організаторами була представлена загалу колекція світлин, портретів гетьмана, література про нього українською та іноземними мовами, гравюри й картини різних художників. У доробку самого Л. Перфецького є акварель під назвою «Зустріч Карла XII з козаками».

Стосовно загального стилю Л. Перфецького як баталіста слід відзначити, що всі його художні полотна ґрунтувалися на певних епізодах з історії України, що мали реальне місце: це були бої, бойові сутички, що знаходило втілення в художніх роботах, як-от: «Бій під Конотопом», «Козаки під Трапезундом», «Бій під Крутами», «Останні бої», «Розстріл під Базаром». Доба козаччини також була суголосною тим бойовим подіям і їх реаліям, через які пройшов сам автор у горнилі збройної боротьби.

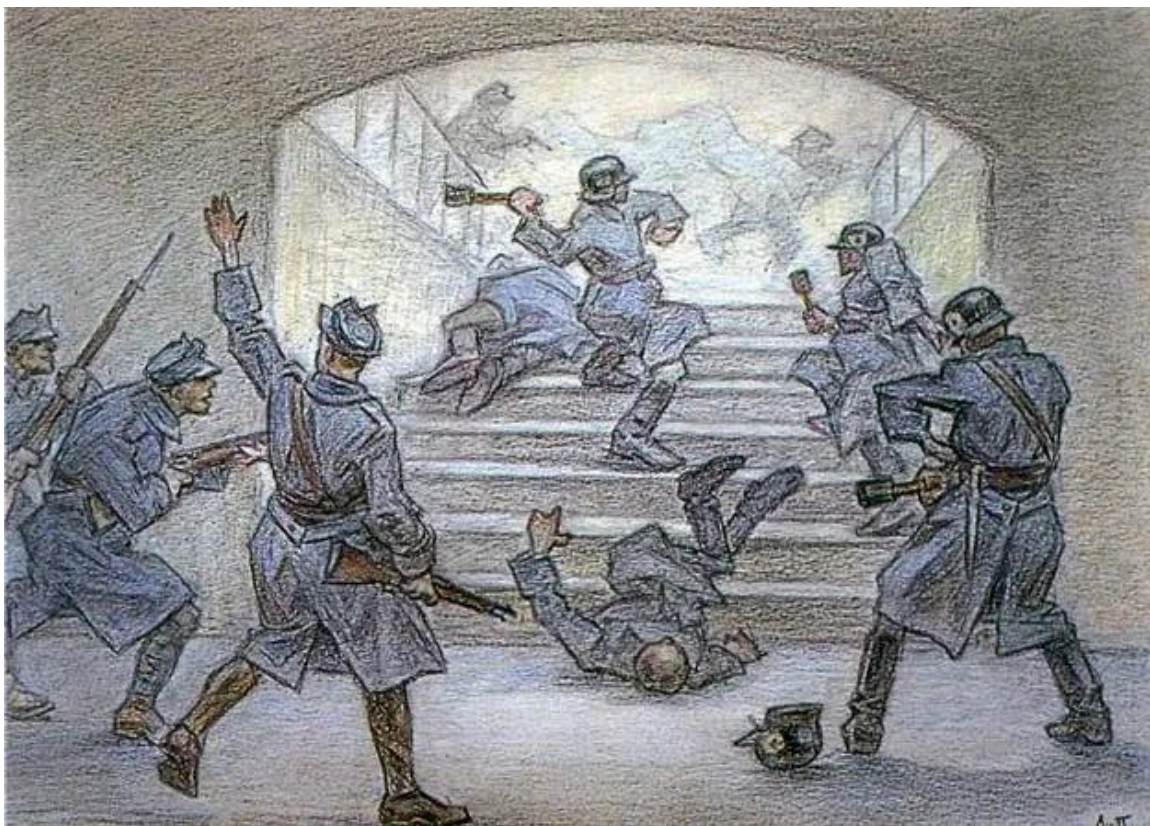
Роботи Л. Перфецького відрізняв чіткий «кубізм» обрисів та динаміка, що додавала надзвичайного реалізму.

Змальовуючи трагічні сторінки української історії, зокрема, бійців армії УНР у «Чотирикутнику смерті» чи козаків у запеклій битві, художник завжди намагався передати жертвність вояків, невідворотність долі та водночас немарність таких жертв, які вже є героями для своєї Вітчизни.

Так, серед творчого доробку Л. Перфецького, присвяченого тематиці Визвольних змагань, привертає увагу полотно «6-та Січова стрілецька дивізія Армії УНР в Станиславові. 1919 р.», де на передньому плані в голові колони кіннотників зображено українських генералів Армії УНР Всеволода Змієнка і Марка Безручка.

Рис. 1. Кавалерійська атака. Акварель

*Рис. 2. Бій з поляками за залізничний двірець у Львові, листопад 1918 р.
Акварель, 20x26 см*

*Рис. 3. У відбитому Києві чорношличники скидають з будинку Думи російський прапор.
31 липня 1919 р. Акварель, 20х26 см*

Рис. 4. 6-а Січова стрілецька дивізія УНР у Станиславові. 1919 р. Олія, 56х76 см

Сюжет картини також не випадковий і пов'язаний зі славетною історією української збройної боротьби. Ідеться про спільні бойові дії армії УНР у 1920 році з польською армією і відсічі більшовицького війська. В один зі складних і переломних моментів на фронті, коли польська армія боронила Варшаву, а необхідно було одночасно стримувати наступ Червоної армії під Замостям, боєздатним підрозділом виявилася лише 6-а стрілецька дивізія Армії УНР, що й завдала удару армії Будьонного. Переконавшись, що подолати оборону 6-ї Січової стрілецької дивізії і оволодіти Замостям не вдасться, Будьонний відвів свої частини в напрямку Володимира-Волинського. Фактично М. Безручко та В. Змієнко врятували від страшної поразки всю Польщу, бо не пропустив на Варшаву 1-шу Кінну армію. Польська армія під прикриттям Замостя встигла спокійно закінчити своє розгортання та перегруповання і провела успішний контрнаступ проти армії Тухачевського, розгромивши її. За оборону Замостя М. Безручко і В. Змієнко отримали генеральські звання [6, 283]. Подробиці цих та інших подій були достеменно відомі Л. Перфецькому, так само як і славетні командувачі підрозділами українського війська.

З початком війни в 1941 р. Л. Перфецький разом з іншими був примусово вивезений до Німеччини для сільськогосподарських робіт. Під час цього від'їзду зникла значна частина його робіт, які потім уже ніяк неможливо було віднайти. Проте вже в 1942 р. за клопотанням «Українського видавництва» у Львові перед німецькою адміністрацією Перфецького було повернуто до роботи ілюстратором. Видавництво запевнило німецьку сторону, що Перфецький – незамінний художник, який краще зможе прислужитися художником, ніж на господарській фізичній роботі. Відтак у Львові він працював над оформленням обкладинок до книжок, а також оформив низку ілюстрацій для часопису «Наші дні».

Проте цензурована та контрольована робота у видавництві не давала великого заробітку, виконувани замовлення просувалися повільно, що змушувало Л. Перфецького шукати більш гідних умов заробити на прожиття. Із цією метою для поліпшення життєвого рівня Л. Перфецький перейшов на викладацьку роботу до мистецької школи «Вищі Образотворчі Студії», де викладав учням техніку рисунка. Ця школа була

організована з ініціативи митрополита А. Шептицького та діяла під його орудою. Сам митрополит також викладав історію мистецтва, решту занять вели М. Бутович, М. Осінчук, В. Манастирський, С. Литвиненко, М. Мухин. Проіснувала вона недовго, близько півроку. Тоді ж Л. Перфецький приєднався до мистецького товариства «Спілки праці українських образотворчих мистців» і вже у 1942 р. на третій виставці цієї організації представив свою картину «Козаки під Трапезунтом» та чотири батальних малюнки.

Наприкінці березня 1944 р., у зв'язку з наближенням фронту, група художників Студії разом із декількома студентами виїхала подальше до Львова у найбільш західному напрямку, до лемківського селища Лабова. Там художники перебували на утриманні парафіян греко-католицької церкви, за що зобов'язалися відновити церковні розписи. Загальний проєкт розробив В. Кричевський, а окремі сцени виконували М. Бутович, С. Литвиненко, Т. Бережницький, а також Л. Перфецький. Розписували з допомогою рослинних фарб, виготовлених за рецептом В. Кричевського [3].

У Лабовій митці перебували до серпня, а потім з активізацією воєнних дій вирішили поїхати до Західної Європи. Л. Перфецький змінив своє рішення про від'їзд разом з колегами й натомість зголосився на добровільних засадах вступити до української дивізії «Галичина» художником-кореспондентом. Він уже свідомо спрямовував свої зусилля не на військову збройну боротьбу, а радше на художнє документування війни та увічнення її учасників.

Після поразки Німеччини у війні у 1945 р. частина дивізійників опинилася в таборі для інтернованих вояків в Австрії (Зальцбург), де перейшла до британської армії зі зброєю в руках. Перебуваючи в таборі, Л. Перфецький продовжував працювати в стилі батального живопису, переважно це були акварельні та графічні картини на тему української визвольної боротьби: українсько-російської, українсько-польської війни, а також художні роботи на тему козаччини. Художник задокументував українізацію Чорноморського флоту, взяття Арсеналу в Києві, бій під Крутами, події із так званого «Чотирикутника смерті», епідемію тифу, обидва Зимові походи Армії УНР. Від того періоду таборової творчості збереглося близько вісімдесяти акварелей та нарисів з пластового життя. Саме там, у таборі у 1953 р., в щоденній газеті

«Свобода» було опубліковано художній твір Л. Перфецького в стилі коміксу «Україна у боротьбі», де за основу було взято різні епізоди визвольної боротьби українців. У 1954 р. художник вирішив переїхати до Канади, де оселився в Монреалі. Відтоді розпочалася нова сторінка в його творчості, пов'язана, передусім, зі зверненням до релігійного живопису.

Наукова новизна роботи полягає узагальненні та систематизації творчої спадщини Л. Перфецького в царині батального живопису, який яскраво відображає добу збройної боротьби українців за незалежність початку ХХ ст.; також акцентовано на взаємозв'язку безпосередньої участі самого художника в бойових діях та його служби в лавах Армії УНР з подальшою творчою діяльністю, що вплинуло на формування оригінального стилю художника в поєднанні зі стилістикою кубізму та іншими модерністичними шуканнями.

Висновки. Значна частина робіт художника, на жаль, не збереглася до нашого часу: ті, що були в різні роки передані до музеїв Львова, з приходом більшовиків були знищені, а роботи «паризького циклу» так само були знищені німцями або невідомо зниклі. Проте ті, що збереглися, дають можливість судити про непересічний талант і художню оригінальність митця, який був свідком реальних подій і майстерно все те втілював у художніх роботах. Дослідник П. Холодний відзначав, що творчість Леоніда Перфецького є пластичним закріпленням і відтворенням у пам'яті майбутніх поколінь найтрагічніших і одночасно найсвітліших моментів нашої історії [11, 28–29]. Л. Перфецький увійшов до когорти українських художників-баталістів та майстерно зумів відтворити одні з найскладніших періодів української історії, що підкріплюються його особистісним поглядом на ці події як безпосереднього учасника. Це є надзвичайно цінною якістю його робіт, адже з огляду на розпорошеність документальних джерел, художнє правдиве зображення має також вагомe значення в дослідженні різних аспектів історичних подій. Окрім цього, з мистецького погляду твори Л. Перфецького позначені художніми звертаннями та пошуками серед модерністичних європейських течій, кубізму, що постійно знаходило відображення в підвищеній експресії і динаміці картин. Все це наповнює їх зміст невідомим реалізмом, здатним донести правдивість побаченого крізь багато десятиліть.

Література

1. Балда Т. Наддніпрянський козак із львівською пропискою. URL: <http://photo-lviv.in.ua/naddnipyrianskyj-kozak-iz-lvivskoyu-propyskoju/> (дата звернення: вересень 2023).
2. Башняк Л. І. Образотворче мистецтво українського стрілецтва доби Визвольних змагань першої чверті ХХ ст. URL: <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/423> (дата звернення: вересень 2023).
3. Ворон Б. Митець та борець Леонід Перфецький. URL: <https://artes-almanac.com/perfetskiy/> (дата звернення: вересень 2023).
4. Денисюк Ж. З. Бойовий прапор 3-ї Залізної стрілецької дивізії Армії УНР. *Український військовий музей*. 2009. № 1. С. 63–65.
5. Денисюк Ж. З. Звитяга, втілена у мистецтві. *Український військовий музей*. 2010. № 2. С. 45–46.
6. Денисюк Ж. З. 6-а Січова Стрілецька дивізія в обороні Замостя 1920 р. *Воєнна історія Галичини і Закарпаття* : Всеукраїнська військово-історична конференція, Львів, 15 квітня 2010 р. Київ : Національний військово-історичний музей України, 2010. С. 281–283.
7. Кедрин І. Баталіст Леонід Перфецький. *Свобода*. 1965. 24 березня.
8. Климчак М. Мистецтво і доба Ді–Пі. *Мистецтвознавство України*. 2012. Вип. 12. С. 308–312.
9. Космацька Н. Нарис з історії виникнення і становлення жанру комікс. *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. 2012. Вип. 19. С. 141–147.
10. Крайлюк Л. Спадщина Ніла Хасевич в контексті розвитку українського мистецтва. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2013. Вип. 24. С. 398–409.
11. Леонід Перфецький: монографія / за ред. С. Гординського. Нью-Йорк-Торонто, 1990. 84 с.
12. Мацишина І. В. Стратегія формування національної пам'яті: інституційний дискурс В. Ющенка. *Політичне життя*. 2018. Вип. 4. С. 67–72.
13. Миськів Н. Мистецтвознавчі публікації українських митців-емігрантів на сторінках часопису «АРКА» (1947–1948). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2012. Вип. 4. С. 229–246.
14. Островерха М. За національний характер мистецтва. *Краківські вісті*. 1943. 22 січня. URL: <https://zbruc.eu/node/75694> (дата звернення: вересень 2023).
15. Петрик Н. Р. Формування колекції пам'яток періоду визвольних змагань Музеєм історично-воєнних пам'яток Наукового товариства ім. Шевченка (перша половина ХХ ст.). *Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризації* : тези IV Міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 квітня 2017 року. Львів, 2017. С. 102–105.
16. Скус О. В. Вихідці з Уманщини в Армії УНР. *Історичний архів*. 2017. Вип. 18. С. 117–123.

References

1. Balda, T. Naddnipriansky Cossack with the Lviv residence. URL: <http://photo-lviv.in.ua/naddni-pryanskyj-kozak-iz-lvivskoyu-propyskoyu/> [in Ukrainian].
2. Bashnyak, L. I. Fine art of the Ukrainian shooting of the age of the liberation struggle of the first quarter of the twentieth century. URL: <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/423> [in Ukrainian].
3. Voron, B. The artist and fighter Leonid Perfetsky. URL: <https://artes-almanac.com/perfetskyi/> [in Ukrainian].
4. Denysyuk, Zh. Z. (2009). Military flag of the 3rd Iron Rifle Division of the Army of the UPR. Ukrainian Military Museum, 1, 63-65 [in Ukrainian].
5. Denysyuk, Zh. Z. (2010). Zvytyag, embodied in art. Ukrainian Military Museum, 2, 45-46 [in Ukrainian].
6. Denysyuk, Zh. Z. (2010). 6th Sich Strike Division in the Defense of Zamosty 1920. Military History of Galicia and Transcarpathia: All-Ukrainian Military History Conference, Lviv, 15 April 2010. Kyiv: National Military History Museum of Ukraine, 281-283 [in Ukrainian].
7. Kedrin, I. (1965). Battalialist Leonid Perfetsky. Freedom – Svoboda. March [in Ukrainian].
8. Klimchak, M. (2012). Art and the Day Dipi. Art History of Ukraine, 12, 308-312 [in Ukrainian].
9. Kosmatska, N. (2012). Essay on the history of the emergence and formation of the comic genre. Lviv University Bulletin. Series of foreign languages, 19, 141-147 [in Ukrainian].
10. Krailiuk, L. (2013). Hasevych in the context of the development of Ukrainian arts. Bulletin of the Lviv National Academy of Arts, 24, 398-409 [in Ukrainian].
11. Leonid Perfetsky: monograph (1990). New York-Toronto [in Ukrainian].
12. Matsishina, I. V. (2018). Strategy for the formation of national memory: V. Yushchenko's institutional discourse. Political life, 4, 67-72 [in Ukrainian].
13. Myskiv, N. (2012). Art-publishing publications of Ukrainian artists-emigrants on the pages of the magazine "ARKA" (1947-1948). Notes of the Lviv National V. Stefanyk Scientific Library of Ukraine, 4, 229-246 [in Ukrainian].
14. Ostroverka, M. (1943). For the national character of art. Krakow News, Jan. 22. URL: <https://zbruc.eu/node/75694> [in Ukrainian].
15. Petryk, N. R. (2017). Formation of the collection of monuments of the period of the liberation struggle of the Museum of Historical and Military Sights of the Scientific Society named after them. Shevchenko (first half of the twentieth century). Historical and cultural heritage: problems of preservation and popularisation: abstracts of the IV International scientific and practical conference, 21-22 April 2017. Lviv, 102-105 [in Ukrainian].
16. Skus, O. V. (2017). Exit from the Uman region in the army of the UPR. Historical archive, 18, 117-123 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 28.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 09.11.2023*